

INICIJAL IZ ANTIFONARA »F«. Zadar, zbirka samostana Sv. Frane

ROĐENJE IVANA KRSTITELJA, minijatura u Trogirskom evanđelistaru. Trogir, riznica katedrale

izravnim ugledanjem na lik Majke Božje iz crkve Santa Maria de Pulsano na Monte Garganu. Jedna zadarska ikona koja je do poč. XIX. st. stajala u dominikanskoj crkvi, a 1950. bila prodana u američku Kress Collection (sada izložena u El Pasu, New Mexico) nastala je po istome predlošku. Zadarsko podrijetlo te slike dokazuje Majka Božja koju je bez sumnje po njoj za crkvu Sv. Šimuna u istome gradu krajem XIV. st. slikao tzv. *Majstor tkonskoga raspela*.

U manjem nizu romaničkih ikona Majke Božje s Djetetom koje najčešće prikazuju lokalne preradbe poznatih tipova, ističu se osobito ona iz crkve Sv. Andrije u Dubrovniku sa stilskim asocijacijama na neke apulijske ikone; ikona iz crkve benediktinki u Trogiru; iz Nove crkve u Šibeniku; iz crkve Sv. Šime i iz katedrale u Zadru (bliznica potonje, djelo iste ruke, nalazi se u nepoznatog vlasnika u Americi).

Od iznimne je važnosti za poznavanje dalm. slikarstva XIII. st. nalaz oštećena poliptiha iz trogirske katedrale (vjerojatno djelo kakva lokalnog slikara venecijanizirajućeg izraza iz 1270-ih), koji je u barokno doba bio ugrađen kao puka drvena građa u Budislavićeva korska sjedala u istoj crkvi. Poliptih je komponiran u sedam polja koja se sužavaju od središta prema krajevima, s Majkom Božjom s Djetetom pod središnjom arkadom, s arhangelima Mihovилоm i Gabrijelom sa strana, te sa Sv. Kuzmom i Damjanom na desnom, odn. sa Sv. Lovrom i, vjerojatno, Bl. Ivanom Trogirskim na lijevom kraju — sve odreda titularima zaštitnicima i suzaštitnicima katedrale i samoga grada.

Velika ploča s prikazom Gospe s Djetetom i donatorom iz crkve benediktinki u Zadru (oko 1300) tipičan je primjer spajanja romaničkih i gotičkih crta, nastala možda u samome gradu, u tzv. adriobizantinizirajućem okružju, prije pojave Paola Veneziana.

Usamljeni su primjer romaničkoga zidnog slikarstva u S Hrvatskoj freske iz treće četvrtine XIII. st. u sakristiji zagrebačke katedrale, koje je naručio biskup Timotej. Tu je, među ostalim, i kompozicija unutar koje su prvi put zajedno prikazani Sv. Dominik i Sv. Franjo, sa Sv. Kvirinom u sredini i Kristovim poprsjem iznad njih; stilski se vežu za umjetnost Lacija (Anagni, Subiaco).

Primijenjena umjetnost. Rana romanička umjetnost nastala je ponajprije kao redovnička umjetnost, pa se u iluminiranim samostanskim kodeksima često nalaze modeli za monumentalne kiparske i slikarske kompozicije njihovih crkava. Veći broj očuvanih oslikanih rukopisa izrađen je u domaćim skriptorijima. Unutar ranokršč. Splitskog evanđelistara, najstarijega očuvanog rukopisa u Hrvatskoj, umetnuti su u XI. st. dijelovi s ornamentalnim inicijalima sličnim onima koji se nalaze u »Passionale« (MR 164) zagrebačke Metropolitane, što ga je pisao splitski dakon Majo. Na fragmentima iluminiranoga Rapskog evanđelistara s kraja XI. st., nastalog u krugu benediktinskih skriptorija Zadra, Osora i Raba, nalaze se lijepi teratološko-pleterni ukrasi i figuralne minijature, među najstarijima u nas. Blizak mu je Osorski evanđelistar iz 1081/82 (danas u Rimu, Vat. Borg. Latinus 339). Iluminacije u njemu srodne su apulijskome minijaturnom slikarstvu (Svitak br. 2 iz kat. u Bariju). U istoj skupini rukopisa pisanih beneventanom i ukrašenih beneventansko-montecassinskim minijaturama nalaze se kodeksi koji su nekad pripadali benediktinskom samostanu Sv. Marije u Zadru: tzv. Cikin časoslov (danas u Bodleiani u Oxfordu, Ms. Canonici liturgical 277) i Vekenegin evanđelistar iz 1095/96 (Bodleiana, Ms. Canonici Biblical Latin 61) te Vekenegin časoslov (u Madžarskoj akademiji znanosti, Cod. lat. 8-o.5) koji su izrađeni u benediktinskom skriptoriju samostana Sv. Krševana u Zadru. Pretpostavlja se da je ista ruka radila iluminacije u sva ta tri rukopisa koji su po svojem sadržaju iznimno važni za nacionalnu kulturnu povijest.

Karakteristični tip iluminacije kompliciranih prepleta u XI. st. pokazuju rukopisi očuvani u knjižnici Franjevačkoga samostana Sv. Frane u Šibeniku, Liber sequentiarum et sacramentarium i fragment Svetoga pisma, oba ispisana karolinškom minuskulom. Iz istog su doba dva rukopisa iz dominikanskoga samostana u Dubrovniku, fragment Biblije i S. Gregorij magni expositio in Job, s inicijalima u kojima se isprepleću biljni i fantastični životinjski motivi.

U XII. su st. nastala tri iluminirana rukopisa iz Riznice splitske katedrale: Misal (624 Scr. D), Evanđelistar (625 Scr. C) i Origenes super exodum, čije minijature zapletenih, suprotstavljenih ljudskih i životinjskih likova podsjećaju na ranoromaničke skulpturalne kompozicije. Inicijalima